

УДК 373.3.015.31:316.61

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О. О. Хващевська

У статті розглянуто організаційно-педагогічні умови соціалізації дітей молодшого шкільного віку: організацію навчально-виховної діяльності в школі, спрямовану на розвиток самооцінки, прагнення до особистих досягнень, інтеграцію в суспільство, засвоєння учнями соціальних ролей; розвиток самосвідомості, самоконтролю, самоорганізації та самовизначення; організація систематичної планомірної виховної роботи з формування умінь і навичок організації побуту і життєдіяльності учнів. Впровадження даних умов ґрунтується на наступних принципах: принцип стратегії, принцип наступності, принцип відкритості системи, різноманітність форм і методів вирішення складних життєвих ситуацій дітей, наукова, методична і технологічна забезпеченість соціально-педагогічної підтримки дитинства.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, соціалізація, соціальні ролі, учень, молодший школяр, початкова школа.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зміни, які відбулися в останні десять років у всіх сферах політичного, економічного та соціального життя Українського суспільства, сприяли виникненню багатьох проблем. Одна з найбільш актуальних – критичне осмислення змін у соціальному й духовному житті, визначення тенденцій подальшого розвитку, вибір структури та змісту соціального виховання, як контрольованого інституту соціалізації дітей. Визначення конкретних цілей і завдань виховання, моделювання виховного простору, з метою забезпечення самовизначення особистості, духовно-морального становлення дітей, підготовка їх до самостійного життя, взаємодія сім'ї, громадських інститутів – складають основу сучасної державної політики, представлені в Законі України «Про освіту» та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки та ін.

Сучасне суспільство вимагає від людини не тільки політехнізму знань, високого культурного рівня, глибокої спеціалізації в окремих галузях науки й техніки, міцних знань, умінь і навичок у навчальній діяльності, а і вміння жити, співіснувати в суспільстві. Основними параметрами особистісного розвитку дитини на сьогодні можна вважати її орієнтацію на загальнолюдські цінності, гуманізм, інтелігентність, креативність, активність, почуття власної гідності, незалежність у судженнях. Саме від цих умінь і якостей багато в чому залежить успіх людини й суспільства загалом у подоланні суперечливих умов соціального життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми. Сутність і різноманітні проблеми соціалізації досліджували І. Бех, Н. Голованова, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, В. Москаленко, А. Мудрик, Б. Паригін, С. Харченко (загальна теорія соціалізації); Ю. Богінська, Б. Вульф, Н. Заверико, В. Іванов, О. Малахова, Е. Маньковська (соціалізація школярів); О. Безпалько, О. Василенко, І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, О. Карпенко, А. Малько, Л. Міщик, Л. Штефан (соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти); Л. Дябел, Г. Овчаренко, С. Савченко (соціалізація студентів і молоді) та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов соціалізації молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Процес соціалізації молодшого школяра в умовах початкової школи являє собою системне утворення, що веде до формування компонентів соціалізації особистості, а також сприяє оволодінню молодшими школярами нового змісту освіти, спрямованого на формування та розвиток соціальних якостей кожного учня під час включення в різноманітну діяльність.

Когнітивний компонент, пов'язаний із формуванням у дитини цілісної картини світу, придбанням знань і умінь соціальних відносин, для функціонування в соціумі.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується сформованістю ціннісних уявлень, умінням робити моральний вибір, здатність визначати мотив поведінки наявністю, відносно цілісної «Я-концепції».

Діяльнісно-творчий компонент визначено творчим підходом до діяльності, наявністю навичок розподілу та організації діяльності,

адекватною оцінкою власної діяльності та діяльності однолітків, характером спільної діяльності [2; 3].

Процес соціалізації молодшого школяра протікає завдяки засвоєнню особистістю соціального досвіду: досвіду соціальних взаємовідносин, вміння реалізувати цей досвід у спільній діяльності, оцінці своєї діяльності.

Зазначимо, що основу соціалізації становить виховання. Педагог, вихователі, батьки, організовуючи процес соціалізації на кожному етапі розвитку дитини, вирішують одразу два взаємопов'язаних завдання: підготовка дитини до подальшого етапу його життя; включення його в життя, де значне місце відводиться вихованню та соціалізації. Поняття «соціалізація» – це двобічний процес, що вміщує в собі, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду через входження в соціальне середовище, у систему соціальних зв'язків і відносин, а з іншого – є процесом активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків, завдяки його інтенсивній діяльності, та включенню в соціальне середовище [7].

Проаналізувавши соціалізуючі можливості соціально-культурного середовища, ми виділяємо такий компонент, як соціальні відносини, які сприяють засвоєнню дитиною зразків поведінки, соціальних норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування в суспільстві.

Відтак, учні початкової школи, вже на початковому етапі (рівні) соціалізації в умовах школи грають певні соціальні ролі (роль слухняних-неслухняних дітей тієї чи іншої родини, соціальні ролі представників тієї чи іншої національної діаспори (сьогодні це один із моментів, на який звертають увагу педагоги, однокласники та інші суб'єкти); деякі діти прагнуть відразу увійти в роль провідних учнів класу (тобто прагнуть брати участь у суспільному житті класу, школи тощо). Спираючись на вміння дітей грати певні соціальні ролі, викладачі та батьки повинні прагнути коригувати поведінку дітей із певною перспективою їх розвитку у тому чи іншому напрямі, їх самовизначення, саморозвиток, самореалізацію та саморегуляцію.

Отже, соціалізація молодшого школяра – процес включення учня початкових класів у систему соціальних цінностей і соціальних ролей навчально-виховними засобами, у відповідності з потребами та рівнем розвитку особистості.

Необхідними педагогічними умовами соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку є: вироблення позитивного особистісного ставлення до явищ та об'єктів навколишнього світу, до навчання;

динамічність поведінки в колективі ровесників, друзів; спрямованість учня на застосування цих знань у практичній діяльності [6].

Зазначимо, що педагогічна підтримка процесу соціалізації молодшого школяра будується на знанні його індивідуальних особливостей, на інтуїції педагога. Для нашого дослідження важливо розглядати педагогічний супровід, як дію суб'єктів виховання, навчання, розвитку (педагог, психолог, батьки, керівник), яка доповнює дію іншого суб'єкта (учня, вихованця, дитини, колеги).

Для успішної реалізації моделі педагогічного супроводу процесу соціалізації молодших школярів у їх соціально-активній діяльності необхідно, щоби зміст навчально-виховного матеріалу, форми й методи педагогічної підтримки відповідали реальним можливостям школяра й були чинником мотивації їхньої діяльності. Для цього педагогу необхідно дотримувати такі педагогічні умови:

- навчальні, виховні, розвиваючі, коригувальні цілі навчання діяльності школярів (учнів), повинні визначатися суб'єкт-суб'єктними відносинами всіх учасників навчально-виховного процесу;
- визначати індивідуально-типологічні характеристики школярів, що проявляються в їхній діяльності;
- виділяти з них домінуючі, що роблять найбільш істотний вплив на хід і результати процесу соціалізації;
- перед засвоєнням нової інформації, або засвоєнням практичних соціальних навичок, необхідно виявляти наявність опорних соціальних навичок, які необхідно актуалізувати;
- на етапі актуалізації навичок, виявляти пізнавальні можливості школярів, використовуючи для цієї мети систему завдань від більш складних до більш простих і навпаки;
- на основі спостережень, логічного аналізу, педагогічного передбачення встановлювати можливі труднощі в школярів у їх теоретико-пізнавальній та соціально-активній діяльності;
- визначати, яке співвідношення і взаємодія колективної та індивідуальної форм діяльності доцільніше використовувати у взаємодії соціальних інститутів, зважаючи на методичних особливостях процесу навчання та виховання;
- на оціночно-результативному етапі оцінювати рівень процесу соціалізації учнів та визначити відповідність досягнутого рівня не тільки програмним вимогам, але й індивідуальним можливостям школяра;
- проводити відповідну корекцію рівня соціалізації, форм, методів і засобів педагогічної підтримки.

Отже, система взаємодії суб'єктів педагогічної підтримки передбачає такі рекомендації щодо реалізації підтримуючої взаємодії. Усі учасники освітніх відносин виступають, як суб'єкти, тобто активні, рівноправні учасники.

Організаційно-педагогічні умови – це сукупність будь-яких можливостей, що забезпечує успішне вирішення освітніх завдань:

– сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечує успішне вирішення поставлених завдань;

– сукупність можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу, спрямованих на досягнення цілей педагогічної діяльності [1; 5].

Організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації навчально-виховного процесу. Вони відображають функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах [8].

Вчені класифікують організаційно-педагогічні умови: умови, що забезпечують процес навчання (рівень професійності тих, хто навчає; ступінь готовності до навчання тих, хто навчається); умови, що забезпечують удосконалення навчального процесу (матеріально-технічне; навчально-методичне забезпечення процесу) [4].

Відтак, організаційно-педагогічні умови – сукупність чинників, що забезпечують регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети, вдосконалюють міжособистісні стосунки учасників педагогічного процесу для вирішення конкретних дидактичних завдань, сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності, їхньої самостійності.

На шляху соціалізації особистості учня початкових класів, важливе місце займає організація (самоорганізація) навчально-пізнавальної діяльності, у процесі якої і формуються основні компоненти соціальної активності, як результативної сторони соціалізації – емоційно-чуттєвий, інтелектуальний, ідейно-смысловий, дійовий. Прискорювачем цього процесу виступає організація спілкування молодших школярів на уроці. Одним з ефективних шляхів створення умов для спілкування молодших школярів на уроці є використання інтерактивних технологій навчання.

Висновки. Соціалізація проходить успішно, якщо виявлені організаційно-педагогічні умови: наявність ефективної методики діагностики готовності вихованців до шкільного навчання;

систематичний моніторинг і корекція результатів навчання і виховання; урахування особливостей психофізичного розвитку учня; забезпечення взаємодії навчального закладу, родини і школи; максимальне використання потенційних можливостей змісту освіти й оптимальне поєднання традиційних та інноваційних організаційних форм і методів, а також відповідне кадрове, науково-методичне і матеріальне забезпечення навчально-виховного процесу. Це і є запорука успішного соціального розвитку особистості.

Література

1. Беликов В. А. Философия образования личности: деятельностный аспект: монография / В. А. Беликов. – М. : Владос. – 2004. – 357 с.
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – Воронеж: НПО МОД ЭК, 1995. – 352 с.
3. Выготский Л. С. Этюды по истории поведения. Обезьяна. Примитив. Ребенок / Л. С. Выготский, А. Р. Лурия. – М.: Педагогика-Пресс, 1993. – 224 с.
4. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. – 13.00.04 «Теорія й методика професійної освіти» / А. М. Зубко. – К., 2002. – 22 с.
5. Козырева Е. И. Школа педагога-исследователя как условие развития педагогической культуры / Е. И. Козырева // Методология и методика естественных наук. – Вып.4. – Сб. науч. тр. – Омск: Изд-во ОмГПУ, 1999. – 24 с.
6. Фомін О. Технології соціалізації учнів / О. Фомін // Директор школи. – 2006. – № 47. – С. 10 – 13.
7. Хвещевська О. О. Соціалізація учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України (друга половина ХХ століття): дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Хвещевська Ольга Олександрівна. – Слов'янськ, 2016. – 230 с.
8. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Чижевський Б. Г. – К.: Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОЦИАЛИЗАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

О. А. Хвещевская

В статье рассмотрены организационно-педагогические условия социализации детей младшего школьного возраста: организация учебно-воспитательной деятельности в школе направленная на развитие самооценки,

стремление к личным достижениям, интеграцию в общество, усвоения учениками социальных ролей; развитие самосознания, самоконтроля, самоорганизации и самоопределения; организация систематической планомерной воспитательной работы по формированию умений и навыков организации быта и жизнедеятельности школьников. Внедрение данных условий основывается на таких принципах: принцип стратегии, принцип преемственности, принцип открытости системы, разнообразие форм и методов разрешения трудных жизненных ситуаций детей, научная, методическая и технологическая обеспеченность социально-педагогической поддержки детства.

Ключевые слова: *организационно-педагогические условия, социализация, социальные роли, ученик, младший школьник, начальная школа.*

ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF SOCIALIZATION OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

O. O. Khvashchevska

This article considers the organizational-pedagogical conditions of socialization of children of primary school pupils: the organization of educational activities in school aimed to the development of self-evaluation, pursuit of personal achievements, integration into society, assimilation of students of social roles; development of self-awareness, self-control, self-organization and self-determination; organization of systematic educational work on formation of skills of organization of life and activity of students. The implementation of these conditions is based on the following principles: the principle of strategy, the principle of continuity, the principle of openness of the system, a variety of forms and methods of coping with difficult life situations of children, scientific, methodical and technological provision of social pedagogical support of childhood.

Key words: *Organizational-pedagogical conditions, socialization, social roles, student, schoolchild, elementary school.*

Хвещевська Ольга Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і практики початкової освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: bobr.san@mail.ru

Khvashchevska Olha Olexandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Primary Education Theory and Practice Department of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: bobr.san@mail.ru